

Borgarasamfélagið í Irak —

Uppritið til eina nýggja iraksku grundlóg verður væntandi góðtikið av iraksku fólkinum nú atkvøðurnar frá valinum næst seinasta leygardag verða taldar upp. Óansæð hvat úrslitið endar við, so skal tjóðartingsval verða 15. desember. Ein politisk tilgongd er sett í verk, men tó, so er samfélagið í sori, støðan minnir meiri um eitt borgarakríggj og eygleiðarar eru dapurskygdir

IRAK

Johan Jacobsen

Grundlógarnevndin, ið hevur skrivað grundlógina, taldi 55 limir umboðandi etniskar og átrúnaðarligar bólkir í landinum. Arbeitt var alt summarið við grundlógarpupprinum, men 28. august, tá ið grundlógarpuppritið skuldi verða endaliga orðað, var tað samstundis vrakað av øllum teimum 15 limunum, ið umboðaðu sunnimuslimar. Síðan tá, og uppundir valið, var kjakast aftur og fram millum flokkarnar, ið umboða sunni-arabarar, kurdar og shiamuslimar, um nøkur fá týðningarmikil stríðsmál í grundlógarpupprinum.

Ein lýsingarherferð við útbering av faldarum og lýsingum í sjónvarpi og útvarpi royndi at fáa fólk á val, og valluttøkan bleiv umleið 64% kring landið. Ein av teimum størstu sunni-flokkunum eggjaði veljarunum til at atkvøða fyri grundlógarpuppskotinum, hetta eftir at hava verið í tingingum við shiamuslimum (60-75 % av samlaða fólkatálinum) og kurdum (15-25%) um broytingar í grundlógarpupprinum. Men størsti parturin av sunni-mótstøðuflokkunum stóðu fast við eina vrakan av grundlógarpupprinum. Í vikuni uppundir valið bóðu 21 sunni-arabisk feløg irakar, á einhvønn lógligan hátt, vraka grundlógina. Úttalilið legði afturat, at hetta var ikki ein áheitan um at boykotta valið, men heldur ein boðan til at vraka grundlógina, ið setir ilt í samfélagið, sær burtur frá arabiska samleikanum og spillir tjóðartilfeingið. Í grundlógarpupprinum stendur nevniliga, at Irak skal skipast sum samveldi í trimum pørtum. Hetta tulka

Sunnimuslimsku arabarnir, ið telja 15-20% av samlaða fólkatálinum, 26 milliónum, hava sitið við valdið undir fyrrverandi forsetanum Saddam Hussein og kenna seg nú settar til viks við nýggju grundlógini, ið gevur kurdunum og shiamuslimum meiri vald. Sunniarabar høvdu á valinum møguleika at fella grundlógina

sunni-arabarar sum eina ógvusliga hóttan, tí teir væntandi fáa minni ávirkan á spjaðingina av oljuni. Sunnimuslimsku arabarnir, ið telja 15-20% av samlaða fólkatálinum, 26 milliónum, hava sitið við valdið undir fyrrverandi forsetanum Saddam Hussein og kenna seg nú settar til viks við nýggju grundlógini, ið gevur kurdunum og shiamuslimum meiri vald. Sunniarabar høvdu á valinum møguleika at fella grundlógina. Vallógin til atkvøðuna sigur, at um ein 2/3-meiriluti er ímóti grundlógini í trimum av teimum 18 iraksku provinsunum, so skal nýggj grundlóg gerast. Hesin meirilutin var væntaður í teimum trimum provinsunum Anbar, Salah al-Deen og Nineveh - men fleiri meta, at ikki eydnaðist. Tó, í skrivandi løtu, verður bíðað í spenningi eftir finteljingunum fyri Mosul, sum liggur í Nineveh.

A tjóðartingsvalinum 30. januar boykottaðu sunni-arabar valið, og mett verður, at einans 10. hvør sunni-arabi avgreiddi atkvøðu - valluttøkan var tá 58%. So hesaferð er ein ávís framgongd at hóma viðvíkjandi valluttøku.

Iraksku borgarasamfélagið

At ferð ella bara rørsla kemur í eina demokratiska tilgongd hevur uttan iva ovurstóran týðning fyri tað móguliga komandi iraksku samveldið. Eitt virkið borgarasamfélag, tvs. teir virknu borgarnir, sum eru í almenna rúminum, skipaðir í felagsskapum, handilsvirksemi ella politikki. Hesir birta undir eitt alment kjak, sum jú hevur alstóran týðning fyri eitthvørt fólkaræði.

Í Irak tók eitt tilíkt borgarasamfélag seg fram í fyrstu helvt av 20. öld - her luttóku fleiri. Men eftir 1950ini var ikki rúm fyri einum tilíku samfélagi - staturin og herurin tóku yvir.

Í 1963 varð stýrið hjá Qasim generali felt, og eitt annað hernaðarstýrið við eini samgongu av sterkum ættarbólum tók valdið - hetta stýrið broyttist við árunum til Arabiska Sosialistiska Baathflokkinn, ið Saddam Hussein kom at standa á odda fyri. Eyðkent fyri Baathstýrið var, at alt borgarasamfélagið varð koyrt inn undir statin - í øðrum orðum var einhvør politisk mótstøða og annarleiðis hugsan kúgað. Og sjálvur Baathflokkurin var

tømdur, ella "reinsaður", fyri hugsjón og var at líkna við eitt amboð, ið einans var nýtt til at tryggja forsetanum og hansara fáu útvaldu trúskap og sosialt kontrol. Borgarasamfélagið var lagt í oyði. Tey fáu, ið royndu at standa fast við sína sannføring komu vanliga út fyri slíkum ræðuleikum sum at sita í fongsl, tortur og avrætting og ofta var sjálf familjan hjá viðkomandi beinleiðis revsað.

Borgarasamfélagið bleiv í tíðarskeiðnum undir Saddam innlimað í ein autoritativan stat. At klára seg í gerandisdegnum var tætt bundið at forholdinum, ið ein hevði til teir partar og netverk, sum stýrið gjørdi brúk av. Fyri flest fólk kom Irak yndisbarnið í Miðeystri. Tey bjartskygdu spáddu, at Irak við endan av 20. öld fór at hava eitt skandinaviskt livistøði.

Irak hevur verið ein tjóð plágað av kriggi, síðan einum umfevnandi revsiltaki av ST. Saddam hevur leitt tjóðina í kriggj móti Iran, síðan ímóti Kuveit. Innan hýsis, politisku trupulleikarnir hava eisini kravt nógv orku. Fyri vesturlondunum, í 1950unum, var Irak yndisbarnið í Miðeystri. Tey bjartskygdu spáddu, at Irak við endan av 20. öld fór at hava eitt skandinaviskt livistøði.

Hesir spádómar stóðu frá stóru oljukeldunum og teimum stóru møguleikum í landbúnaðinum, ið enn ikki vóru gagnnýttir.

Trupult umskifti

Í dag eru fleiri veruliga troytt av harðskapi og myrku fortíðini, tey royna at fáa røring í eina politiska tilgongd. Á eini ráðstevnu í Keyptmannahavn við heitinum "Dilemmas of democratization - a view from the Middle East", hoyrði eg nakrar av hesum røddunum, sum kunnu metast vera partar av iraksku borgarasamfélagnum.

Leiðarin á Palestina-deildini á Bagdad Universitetinum, Huda al-Nu`aimi, hetta forholðið í lag gjøgnum ættarbond ella nærsamfélagið. Irak hevur verið ein tjóð plágað av kriggi, síðan einum umfevnandi revsiltaki av ST. Saddam hevur leitt tjóðina í kriggj móti Iran, síðan ímóti Kuveit. Innan hýsis, politisku trupulleikarnir hava eisini kravt nógv orku. Fyri vesturlondunum, í 1950unum, var Irak yndisbarnið í Miðeystri. Tey bjartskygdu spáddu, at Irak við endan av 20. öld fór at hava eitt skandinaviskt livistøði.

sera stóra. Men um nú hetta samstarvið skuldi endað uttan eina stjórnskipan, ið var fastløgð, so hevði hetta skapt risastórar trupulleikar. Starvsfelagi al-Nu`aimis, Amal Shlash, var samd í hesum, og legði afturat, at tað fór at taka langa tíð at uppbyggja eitt politiskt virksemi í Irak. Við Pernille Bramming á Weekendavísini segði hon: "Á tí politiska økinum fara vit frá eini ideologi, ið snýr seg um eina miðsavnandi tjóðareind, og til pluralismu, og á tí økonomiska fara vit frá planbúskapi til marknaðarbúskapi. Hetta verður sera torført og fer at taka langa tíð." Amal Shlash er búskaparfrøðingur og leiðari á førandi iraksku granskingardeplinum, Bayt al-Hikma. Samært henni eru yvir 4.000 NGOs (Non-government Organizations) settir á stovn eftir, at Saddam Hussein varð feldur. Hesir hava tó lítið og einki politiskt vald í dagsins Irak, men hetta gevur tó ábendingar um hvat rørist í samfélagnum. Um talan endaliga verður um eina politiska skipan, ið verður merkt av pluralismu við einum demokratiskum dynamikki, er tó als ikki vist.

Aftur í fyrru helvt av 20. öld.

Akademikarin Sami Zubayda, upprunaliga jødiskur iraki, búsitandi í Onglandi, hyggur aftur á søguna hjá tí iraksku borgarasamfélagnum í 20. öld. Zubaida lýsir borgarasamfélagið í Irak, frá stovnanini av iraksku statinum í 1919 og til seinnu helvt av 20. öld, í 70unum, tá Saddam og hansara menn í Baath-flokkinum setti seg á valdið. Tað var modernaði irakski staturin, sum frá byrjan av, gjørdi umstøðurnar hjá einum samfélagi av virknum borgarum móguligar, soleiðis at teir kundu trádka fram og ávirka samfélagið sum heild. Borgarasamfélagið var samsett av borgarum úr næstan øllum nærsamféløgunum í Irak. Hetta var gjørt á einum grundarlagi av hugsjónarligari sannføring, handilsáhuga og politikskari fylking - og ikki á siðbundnum solidariteti í nærsamféløgunum. Tað var í hesum borgarasamfélagnum, at ein irakskur samleiki vaks fram. Í sambandi við, at iraksku tjóðin nú skal byrja av nýggjum, og skipast sum eitt samveldi, er hendan hendingin sera viðkomandi og sigur okkum móguliga nakað um framtíðina.